

הבטחת איכות במסגרות לילדים בגיל הרך

סקירת ספרות עבור עמותת "יעדים לצפון"

חלי פרץ, מחלקת מו"פ, קרן רש"י
אפריל 2021

תוכן

- 1.....מבוא
- 3.....כיצד מוגדרת איכות במסגרות לגיל הרך?
- 5.....מהם הסטנדרטים לאיכות במסגרות לגיל הרך וכיצד מודדים אותם?
- 6.....מהן הגישות המקובלות כיום להערכת איכות הטיפול במסגרות לגיל הרך?
- 9.....אלו תכניות התערבות קיימות בתחום שיפור איכות הטיפול בגיל הרך?
- 12.....ביבליוגרפיה

מבוא

קיימת הסכמה ארוכת טווח בין חוקרים ואנשי מקצוע בתחום החינוך והטיפול, על החשיבות של הזדמנויות ללמידה איכותית ועשירה בגירויים על התפתחות בריאה ושלומות של ילדים. בהתאם לכך, קיימת הבנה רחבה של המשמעות הקריטית של טיפול בגיל הרך על ההתפתחות הרגשית חברתית של הילד, שזוכה לחיזוקים משמעותיים במחקרים עדכניים, המביאים עדויות ביולוגיות לכך שסביבה אוהבת, בטוחה ומעוררת מביאה להתפתחות בריאה (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

מוחו של תינוק שנולד שוקל כרבע ממשקלו של מוחו של מבוגר. עד גיל 3 המח מגיע לכ- 90% ממשקלו המקסימלי. המשמעות של מידע זה היא ההכרה בתפקיד הקריטי שיש לטיפול הראשוני ולסביבה החינוכית בגיל הרך (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

ברוב המדינות המפותחות, מעל ל- 60% מהילדים בגילאי 5 ומטה נמצאים במסגרות חינוכיות טיפוליות ומעל ל- 40% נמצאים במסגרות כאלה יותר מ- 30 שעות בשבוע. בישראל, כמעט 100% מהילדים נמצאים במסגרות חינוך בגילאי 3-5, 80% מהילדים בני שנתיים עד שלוש, 60% מפעוטות בני שנה עד שנתיים וכ- 30% נמצאים במסגרות כאלה לפני גיל שנה. מספר השעות השבועיות בו שוהים ילדים במסגרת בישראל, גם הוא גבוה מהמוצע ועומד על כ- 40 שעות (וקנין, 2020).

אחז החילדים והפעוטות הנמצאים במסגרות טיפוליות וחינוכיות בגיל הרך נמצא בעלייה מתמדת בשל העובדה שקיימת עלייה במספר המשפחות בהן שני ההורים עובדים וכן עלייה במספר המשפחות החד הוריות. כך, פחות הורים יכולים להמשיך את הטיפול הביתי בילדים ונעזרים בגנים או במשפחתונים לגיל הרך. לאור הנתונים הללו, ברור כי יש צורך במסגרות איכותיות שנותנות מענה מתאים לילדים בגיל הרך, על מנת לסייע למשפחות להכין את הילדים לבית הספר בפרט ולחיים בכלל (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

מחקרים רבים נעשו על ההשפעה של המסגרות לגיל הרך על התפתחותם הקוגניטיבית-רגשית-חברתית של פעוטות וילדים. במחקרים אלה נמצא כי ילדים שהיו במסגרות איכותיות היו שמחים ובטוחים יותר בהתקשרות שלהם עם מבוגרים והגיעו להישגים קוגניטיביים גבוהים. שהייה במסגרות איכותיות בגיל הרך נמצאה כמנבא הטוב ביותר להתנהגות החברתית של הילד בהמשך. בנוסף, מסגרות טיפול איכותיות בגיל הרך מהוות גורם מאיץ למוכנות הילד לבית הספר וליכולת שלו להתמודד עם מטלות לימודיות ואחרות וילדים בוגרי מסגרות אלה הם בעלי שפה עשירה יותר ויכולת ביטוי טובה יותר (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

מחקרי אורך בדקו גם את ההשפעה ארוכת הטווח מסגרות טיפול איכותיות בגיל הרך. במחקרים אלה כי אחז הילדים שבגיל 19 הגיעו להישגים גבוהים יותר בלימודים, סיימו תיכון ופנו ללימודים אקדמאיים היה גבוה באופן מובהק מילדים שהיו במסגרות לא איכותיות. מחקר נוסף מצא שבגיל 27 ילדים אלה היו בעלי הכנסה גבוה יותר ונטו פחות להסתבך עם רשויות החוק, בהשוואה לילדים שלא היו במסגרות איכותיות (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

במחקרים שנעשו על ילדים המגיעים ממעמד סוציאקונומי נמוך וילדים המוגדרים בסיכון, נמצא כי עבור ילדים אלה, שהות במסגרת איכותית משפיעה באופן משמעותי יותר על התוצאות ההתפתחותיות שלהם, בהשוואה לילדים שמגיעים מרקע מבוסס יותר. עם זאת, דווקא עבור ילדים אלה ההיצע של מסגרות איכותיות לגיל הרך, הוא נמוך יותר. כך, העדר מסגרות איכותיות מגדיל את הפער ואת הקושי של ילדים אלה בהתמודדות מאוחרת יותר בבית הספר ובחיים (Mashburn & Pianta, 2010).

חשיבותה של מסגרת איכותית בגיל הרך אינה מוטלת בספק, אך נשאלת השאלה כיצד מוגדרת מסגרת איכותית כזו ומה הם הסטנדרטים הקיימים לקביעה האם מסגרת היא איכותית או שאינה איכותית.

כיצד מוגדרת איכות במסגרות לגיל הרך?

לאורך 30 השנים האחרונות נערכו מחקרים רבים ושונים שניסו להבין מה הם מרכיבי האיכות שמנבאים בסופו של דבר את הצלחתו של הילד בהמשך החיים. ריבוי מחקרים הוביל לריבוי של תשובות, וכאמור באופן כללי נמצא מתאם חיובי בין איכות המסגרת ובין התפתחות והישגים בעתיד, אך עוד עלה מהשוואה בין מחקרים אלה שיש השפעה רבה של מאפייני הילד (גזע/מוצא אתני), ומאפייני המשפחה (גורמי סיכון) (Mashburn & Pianta, 2010).

בנוסף, המושג "איכות" הוא מושג יחסי ומושפע מערכים, אמונות, תפיסות תרבותיות, צרכים והגדרות שונות. מה שנחשב איכותי במקום אחד, יכול להיחשב כלא איכותי במקום אחר. כאשר רוצים להגדיר איכות של מסגרת קיים תהליך של אופרציונליזציה של המושג, כלומר הפיכתו לכזה שניתן למדוד אותו (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

כיום נהוג להתייחס לאיכות מסגרות בגיל הרך בהתייחסות לשני מרכיבי איכות עיקריים של מסגרות לגיל הרך - איכות מבנה ואיכות תהליך (Ishimine & Taylor, 2014):

איכות מבנה: כוללת מאפיינים פיזיים של המסגרת (גודל המרחב, אבזור ומשאבים חומריים), יחס מספרי בין מספר אנשי/נשות הצוות למספר ילדים ודרישות פורמליות מצוות המסגרת (השכלה, הכשרה, ניסיון וכד'). סטנדרטים של איכות מבנה לרוב נקבעים על פי מדיניות ממשלתית וקשורים במידה רבה לנושאים של תקציב ותפעול ופחות לנושאים הקשורים בחינוך ובטיפול. קיימים גם חוקרים המוסיפים את נושא השכר של אנשי/נשות הצוות ואת גילם כגורמים המשפיעים על איכות המסגרת. את איכות המבנה קל יותר למדוד, ניתן לראות אותו בעין או לקבל עליו תשובות בראיון פשוט.

איכות תהליך: כוללת הסתכלות על האינטראקציות בין הילד למבנה ולסביבה, בין הצוות לילדים, בין אנשי/נשות הצוות לבין עצמם ובין אנשי/נשות הצוות להורים ובין הילדים לבין עצמם. מרכיבים אלה משפיעים על התרבות הקיימת במסגרת ועל איכות החוויה של הילדים. איכות התהליך הרבה יותר מורכבת למדידה; מדידה מהימנה שלהם מחייבת הסתכלות עומק, במספר הזדמנויות והיא

דורשת זמן ומיומנות. איכות התהליך נחשבת כמדד המשמעותי ביותר שמשפיע על התוצאות ההתפתחותיות של הילדים.

בחלק מהמחקרים הוסיפו מרכיב איכות שלישי המוגדר **כאיכות גלובלית** והוא מתייחס לנושאים של פרקטיקות וסביבות המקדמות גדילה ולמידה, ברוב המחקרים מרכיב זה הנו חלק מאיכות המבנה (Ceglowsky & Bacigulpa, 2002).

חלק מהחוקרים טוענים כי למרכיבי איכות המבנה אין השפעה ישירה על ההתפתחות של הילד, אלא הם יכולים להשפיע על איכות האינטראקציות של הילד עם הסביבה הפיזית והחברתית בה הוא נמצא ואיכות האינטראקציות היא הגורם היחיד המשפיע על הישגיו בהמשך. בהתאם, החוקרים ממליצים להתמקד במדידה של איכות האינטראקציות בלבד כדי לקבוע את איכות הגן (Mashburn & Pianta, 2010).

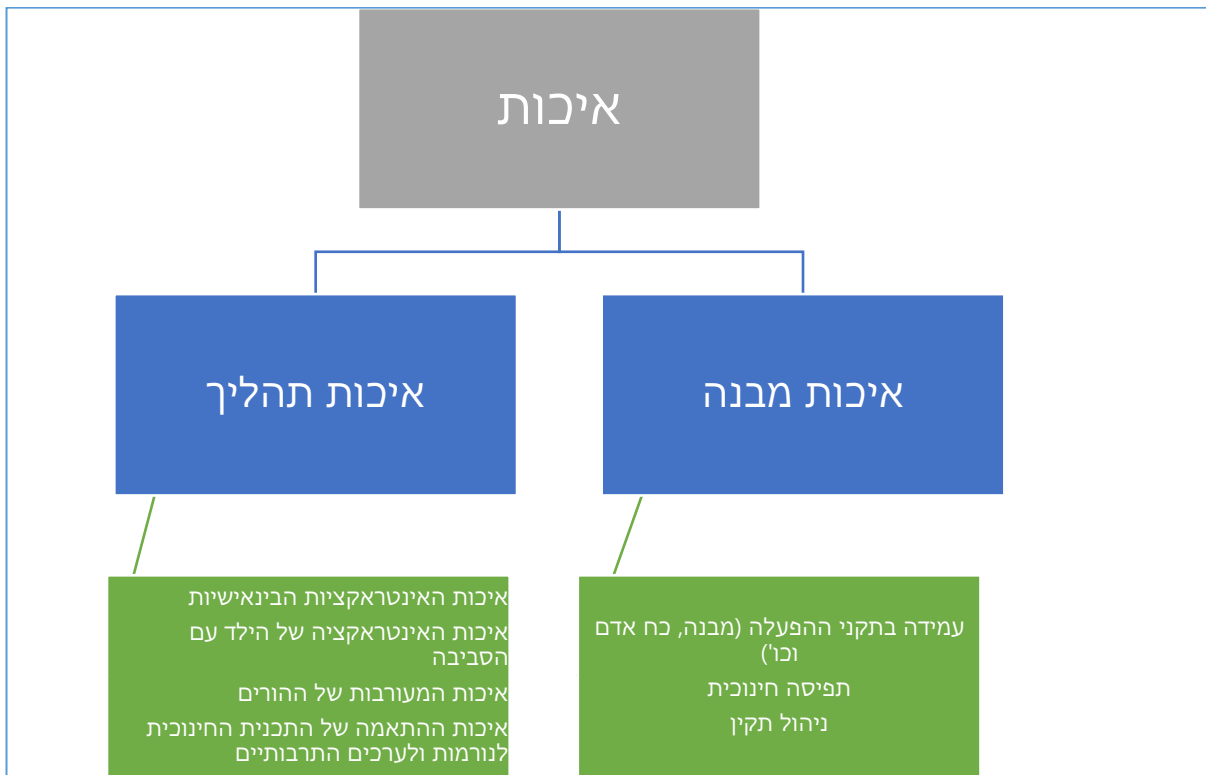
גישה נוספת למדידת איכות של מסגרות לגיל הרך היא התמקדות במידת המעורבות – engagement של הילד כמדד יחיד שאחראי על תוצאות חיוביות בהמשך חייהם של הילדים. מעורבות- engagement מוגדרת ככמות הזמן שהילד מבלה באינטראקציה עם הסביבה (מבוגרים, קבוצת השווים וחומרים שונים) בצורה מותאמת לגיל ולקונטקסט (Ridley, McWilliam & Oats, 2000).

הקשר בין איכות המסגרת למידת המעורבות של הילד המוסבר באופן הבא- כאשר ילד נמצא בתוך מסגרת שאינה מותאמת להתפתחות שלו, הוא יהיה פחות מעורב בפעילות כלשהי ויבלה יותר זמן בשיטוט, במשחק לבד, בבכי ובריבים עם הילדים האחרים. מעורבות הילדים במסגרת באה לידי ביטוי גם באיכות ורמת המשחק של ילדים וגם היא קשורה באופן ישיר לאיכות המסגרת. מכאן ניתן להסיק שמדידת מידת המעורבות של הילדים במסגרת היא מדד טוב וממצה לאיכות המסגרת. מדד זה הוא מעבר למרכיבי איכות המבנה ואיכות התהליך, כיון שהוא בודק מה קורה בסופו של דבר לילד בתוך המסגרת. כך, מרכיבי מבנה כמו מספר אנשי/נשות הצוות והשכלתם, או מרכיבי תהליך כמו איכות האינטראקציות יהיו רלוונטיות רק במידה שבה הם משפיעים על מה שקורה לילד בפועל ומהי היא מידת המעורבות שלו בסביבה (Ridley, McWilliam & Oats, 2000).

ישנם חוקרים הקוראים תיגר על ההסתכלות על איכות דרך מרכיבים אלה. לטענתם, התפיסה הזו נשענת אך ורק על פרספקטיבה של אנשי מחקר ומומחים בתחום, אך היא אינה כוללת עוד שלוש פרספקטיבות של מרכיבי איכות במסגרות לטיפול בגיל הרך- של ההורים, של אנשי/נשות הצוות ושל הילדים. כאשר שואלים הורים מה הם הקריטריונים שלהם לבחינת איכות של מסגרות לגיל הרך, הפרמטרים המרכזיים שלהם היו בטיחות ובריאות, אנשי/נשות צוות רגישים וחמים ותקשורת יומיומית בין אנשי/נשות הצוות להורים. במספר מחקרים עלה גם החשיבות של הגמישות של המסגרת, כך שלהורים תהיה אפשרות להשאיר את הילדים יותר או פחות בהתאם לצרכיהם (Ceglowsky & Bacigulpa, 2002).

אנשי/נשות צוות שנשאלו לגבי איכות של מסגרות לגיל הרך התייחסו כמעט באופן מוחלט למרכיבים האישיותיים של אנשי/נשות הצוות עצמם תוך דגש דומה לזה של ההורים בנושא של רגישות וחום

והוסיפו את מידת ההתאמה של המרחב, הריהוט והחומרים המתכלים, על מנת לאפשר להם להוציא לפועל את תכנית הלימודים. זוות הראייה של ילדים לגבי מהי מסגרת איכותית, כמעט ולא נבדקה, אך במחקרים ספורים בה כן ניסו לבחון את עמדותיהם של ילדים, הדבר המרכזי שעלה זה הרצון שלהם להרגיש בגן "כמו בבית" (Ceglowsky & Bacigulpa, 2002). לסיכום, למרות חילוקי הדעות ואי ההסכמות בין החוקרים, ההגדרה המוסכמת במדינות המפותחות בהובלת ה-OECD מגדירה את האיכות במסגרות לגיל הרך כך: (Ishimine, Taylor & Thorpe, 2009):

מהם הסטנדרטים לאיכות במסגרות לגיל הרך וכיצד מודדים אותם?

הסטנדרטים לפיהם נמדדות המסגרות, שונים בין מדינה למדינה וקשורים במדיניות לאומית וכן בסטנדרטים של מפעיל או מרכז מסוים. כך, לדוגמא מספר הילדים המקסימלי, השטח המוקצב לכל ילד, הדרישות הפורמליות מהצוות והיחס צוות/ילדים משתנה ממקום למקום. עם זאת, כאמור, הסטנדרטים המורכבים יותר להגדרה הם הסטנדרטים של איכות התהליך (Ishimine & Taylor, 2014).

להלן קישורים לסטנדרטיים הלאומיים בארבע מדינות: [ארה"ב](#), [ישראל](#), [שבדיה](#), [אוסטרליה](#).

בכל מדינה ישנם סטנדרטים שונים וברמת פירוט משתנה, אך בכלם יש חלק משמעותי שעוסק באיכות המבנה הכולל הגדרות מדויקות של דרישות המבנה, גיוס והכשרה של כח האדם, בטיחות, הזנה ועוד. איכות התהליך לרוב מוגדרת בצורה יותר רחבה ותוך שימוש במושגים כמו "המסגרת תעודת את הילדים להתנסות בלמידה", "על הגנת להיות עירנית לצרכי הילדים ולהגיב אליהם בהתאם" וכד'. כמובן שהפרשנות להנחיות אלה יכולה להיות רחבה והיא תלויה תרבות והקשר. באופן כללי, ניתן לסכם את הסטנדרטים הבאים כמובילים בתפיסה הכללית של מסגרת איכותית לגיל הרך וכזו שתבטיח במידת האפשר את ההתפתחות המיטבית של ילדים והצלחתם בעתיד:

טיפול בטוח - השומר על ביטחונם של הילדים כאשר מבוגרים מפקחים על פעילות מותאמת לילד וליכולותיו.

טיפול מקדם בריאות - לילדים יש הזדמנות למנוחה, מזון מזין והזדמנויות ללמוד פעולות של שמירת הגיינה אישית ודאגה לעצמם (הרגלי ניקיון, שימוש בשירותים, לבוש וכד').

טיפול מקדם הזדמנויות - לילדים יש ריבוי הזדמנויות ומרחב למידה שיש בו מבחר של גירויים מותאמי גיל.

טיפול מקדם אינטראקציה - האינטראקציות עם מבוגרים מאפשרות לילדים ללמוד מהו אמון, התנהגויות חברתיות, מיומנויות שפה ותקשורת בינאישית.

סביבה המעודדת ילדים להיות עצמאיים - יצירת תחושת מסוגלות ויכולת לשיתוף פעולה.

סביבה מעודדת יחסים עם קבוצת השווים - יצירת יחסים חיוביים עם קבוצת השווים התומכים בהתפתחות הרגשית-חברתית שלהם (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

מהן הגישות המקובלות כיום להערכת איכות הטיפול במסגרות לגיל הרך?

קיימים מגוון של כלים וגישות לבחינת איכותן של מסגרות לגיל הרך. רובם הגדול של הכלים פותח בארה"ב. חלק מהגישות בבסיס הכלים מתייחסות גם למרכיבי איכות מבנה וגם למרכיבי איכות תהליך וחלקן מתייחסות רק למרכיבי איכות תהליך (Ishimine & Taylor, 2014).

ישנם שני כלים עיקריים שבהם נעשה שימוש בינלאומי נרחב והם הכלים המומלצים על ידי ה-OECD לבדיקת איכות של מסגרות לגיל הרך. הכלי הראשון מתייחס למסגרות לילדים בגילאי 3-5 והשני לפעוטות ותינוקות בגילאי 0-3. קיימת גם גרסה המותאמת לבדיקת איכות של משפחתונים.

ECERS-R - Early Childhood Environment Rating Scale. כלי זה מכיל 7 תתי סולמות:

מרחב וריהוט - המרחב, ריהוט לטיפול, משחק ולמידה, ארגון המרחב למשחק ולמידה, מרחב לפרטיות, ארגון הגן תואם לילדים, מרחב למשחקי מוטוריקה גסה, ציוד למוטוריקה גסה.

רוטינות של טיפול בילד - ארוחות וארוחות ביניים, החתלה ושירותים, שמירה על נהלי בריאות, שמירה על נהלי בטיחות.

שפה - סיוע לילדים להרחבת אוצר המילים, עידוד הילדים להשתמש בשפה, שימוש של הצוות בספרים, עידוד הילדים להשתמש בספרים, היכרות עם חומרים כתובים.

פעילויות - מוטוריקה עדינה, אומנות, מוסיקה ותנועה, קוביות, משחק דרמטי, מדעים וטבע, חשבון, הבנה של מספרים, שימוש יומיומי בחשבון, חיזוק סובלנות וגיוון, שימוש הולם בטכנולוגיה.
אינטראקציות - השגחה על פעילות מוטוריקה גסה, לימוד פרטני, אינטראקציה בין צוות-ילד, אינטראקציה בין ילדים, משמעת.

מבנה התכנית החינוכית - מעברים זמני המתנה, משחק חופשי, פעילויות במליאה.
קיים גם כלי מורחב (ECER-S) הבודק גם התפתחות אקדמית בנושאים של אוריינות, חשבון, מדעים, סביבה וגיוון.

לכל פריט בכלי ניתן ציון של 1-7 כאשר 1=לא, 3 =מינימום, 5 =טוב -7= מעולה
ITERS 3ed - Infant/Toddler Environment Rating Scale . התאמה של ה- ECERS לתינוקות ופעוטות.

כלי זה תורגם לעברית והוא הכלי להערכת איכות המעון המומלץ על ידי האגף הבכיר למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך במשרד העבודה והרווחה.

הכלי מכיל את אותם סולמות של ה- ECERS עם מעט התאמות לגיל:
מרחב וריהוט - המרחב, ריהוט לטיפול, משחק ולמידה, ארגון המרחב למשחק ולמידה, הילדים בתוך המרחב.

רוטינות של טיפול בילד - ארוחות וארוחות ביניים, החתלה ושירותים, שמירה על נהלי בריאות, שמירה על נהלי בטיחות.

שפה - דיבור עם הילדים, עידוד התפתחות שפתית, תגובה לתקשורת של הילדים, עידוד הילדים ליצירת תקשורת, שימוש של הצוות בספרים, עידוד השימוש בספרים על ידי הילדים.

פעילויות - מוטוריקה עדינה, אומנות, מוסיקה ותנועה, קוביות, משחק דרמטי, מדעים וטבע, חשבון, הבנה של מספרים, שימוש יומיומי בחשבון, חיזוק סובלנות וגיוון, שימוש הולם בטכנולוגיה.
אינטראקציות - השגחה על פעילות מוטוריקה גסה, השגחה על פעילות שאינה מוטוריקה גסה, אינטראקציה בין צוות-ילד, חום ומגע, אינטראקציה בין ילדים, הכוונה של התנהגות הילדים.
מבנה התכנית החינוכית - מעברים זמני המתנה, משחק חופשי, פעילויות במליאה.

גם כאן, לכל פריט בכלי ניתן ציון של 1-7 כאשר 1=לא, 3 =מינימום, 5 =טוב -7= מעולה
שני הכלים הם כאמור כלים חינוכיים, שתורגמו למגוון שפות ועברו התאמה תרבותית. אלה הכלים המומלצים על ידי ה- OECD.

בנוסף, קיים כלי שבוחן אך ורק את איכות התהליך ומתמקד באינטראקציות בתוך המסגרת:
CLASS - The classroom assessment scoring system. זהו הכלי שנחשב למקיף ולמהימן ביותר לבחון את מרכיבי איכות התהליך. הכלי פותח על ידי רוברט פיאנטה. הכלי מעריך את הביצועים של אנשי/נשות הצוות בגן על סולם של 1-7 בשלושה נושאים מרכזיים: תמיכה רגשית, ארגון המרחב וסיוע בתהליכי למידה. כל נושא מחולק למספר נושאי משנה:

תמיכה רגשית: אקלים חיובי, רגישות של אנשי/נשות הצוות ותשומת הלב לתפיסות של הילדים.
ארגון המרחב: יעילות, ניהול ההתנהגות ואקלים שלילי.

סיוע בתהליכי למידה: דרכי הנחייה והוראה, מידת ההבנה של התוכן הנלמד, ניתוח וחקירה, איכות המשוב, הנחיית שיח קבוצתי, מעורבות של הילדים.

כיצד מתבצעת ההערכה? המעריך מגיע לגן עם מדריך מפורט על איזה התנהגויות עליו להסתכל בכל תת נושא. כך לדוגמא כדי לבחון יעילות המעריך מתבקש להתבונן על הנושאים הבאים: ניצול מקסימלי של זמן למידה- אילו משימות ניתנו, מניעת הסחות דעת, בחירה לאחר סיום משימה, סיום אפקטיבי של משימות.

רוטינות- הילדים יודעים מה לעשות, ההוראות ברורות, מעט שיטוט של ילדים במרחב. מעברים- בזבז זמן מינימלי, החזרת ילדים למשימה בעת הצורך, הגדרת גבולות הזמן. הכנה- חומרי הלמידה מוכנים ונגישים, המעביר/ה בקיאה/ה בחומר הנלמד.

על כל התנהגות נצפית מקבל המעריך הנחייה ברורה איזה ציון עליו לתת. בסוף התהליך מתקבל ציון בכל סולם וכן ציון כולל. את הכלי יש לרכוש וכן להתאים את תהליכי ההכשרה של צוות המעריכים לדרישות הכלי (Pianta, Hamre & Allen, 2012).

רוב הכלים בוחנים את איכות המסגרת ברמת חדר הגן- כלומר, בודקים בזמן נתון את כל מה שמתרחש באותו החדר באותו הזמן. כך, בסיום ההערכה ניתן להתייחס למה שקורה בתוך קבוצת גן ספציפית. עם זאת, להסתכלות על רמת החדר יש חסרון בהינתן שבכל חדר יש מספר אנשי/נשות צוות, כאשר כל אחד שונה ומייצר אינטראקציות שונות עם הילדים. הסתכלות על גן שלם אינה בוחנת באופן דיפרנציאלי את האיכות של כל איש/ת צוות, אלא עושה ממוצע של כלל אנשי/נשות הצוות. בנוסף, ברוב הכלים אין התבוננות על החוויה של הילד בתוך הגן (Ishimine & Taylor, 2014).

אלו תכניות התערבות קיימות בתחום שיפור איכות הטיפול בגיל הרך?

הספרות המחקרית מביאה שני סוגי תכניות התערבות שנמצאו כיעילות בשיפור איכות של מסגרות בגיל הרך; תכניות פיתוח מקצועי לצוותים ותכניות הסמכה (accreditation). שני הסוגים כמובן יכולים להתרחש יחד ולהיות קשורים זה בזה.

תכניות פיתוח מקצועי לצוותים

כאמור, ברמה המחקרית נעשו מחקרים רבים לזיהוי המרכיבים השונים שהופכים מסגרת להיות איכותית. אך המרכיב הראשון והחיוני לכל מסגרת של טיפול או חינוך איכותי בגיל הרך הוא קיומו של צוות בעל ידע ומיומנויות. מחקרים שונים מצאו כי ילדים צעירים המקבלים טיפול מתמשך ממבוגרים המוכשרים לכך שמבינים ומטמיעים תכנית לימודים מותאמת לרמה ההתפתחותית של הילד, יוצאים מהמסגרת כאשר הם מצוידים טוב יותר להתמודד עם חוויות אקדמיות וחברתיות רגשיות בחיים (Fontaine, Torre, Grafwallner & Underhill, 2006).

בנוסף, אנשי/נשות צוות עם הכשרה בתחום של חינוך ילדים יטו לזהות את תחומי העניין של הילדים, לשאול שאלות ולהשיב על שאלותיהם, לדבר עם הילדים בגובה העיניים, יהיו רגישים יותר לצרכיהם של הילדים ובאופן כללי יהיו יותר חמים וקשובים (Ceglowsky & Bacigulpa, 2002).

בהתאם לממצאים המחקריים לפיהם הגורם המשמעותי ביותר במסגרות לגיל הרך המשפיע על תוצאות התפתחותיות טובות יותר והצלחה גבוהה בעתיד קשורה באיכות האינטראקציות בין הילד לאנשי/נשות הצוות. כך, עיקר הדגש בתכניות התערבות שמטרתן לשפר את האיכות של המסגרות צריכות להתמקד בהיבט זה ולהכשיר את אנשי/נשות הצוות כך שידעו ליצור אינטראקציות חיוביות, מעודדות צמיחה, למידה ובטחון עם הילדים (Campbell & Milbourne, 2005).

מחקרים שבחנו את המאפיינים של תכניות הכשרה לצוותים בגיל הרך שמביאות לתוצאות הטובות ביותר, מצאו כי שילוב בין למידה דדיקטית ותאורטיות של נושאים הקשורים בהתפתחות ובתקשורת מקדמת התפתחות, לצד התערבויות פרקטיות, המתרחשות במסגרת עצמה ועוסקות בחוויות ובאינטראקציות של אנשי/נשות הצוות, הן היעילות והמשמעותיות ביותר לשינוי דפוסי וליצירת התפתחות מקצועית ממשית. הציפייה שלמידה תיאורטית בלבד של דרכים לייצר אינטראקציה איכותית, לרוב אינה מתממשת. תכניות מוצלחות כוללות לרוב מרכיב של מנטורינג אישי מתמשך של איש/אשת צוות עם איש/אשת צוות בכיר ומנוסה יותר, ייעוץ רב פעמי הנעשה על ידי אנשי מקצוע בכירים ופיקוח תדיר על הנעשה במסגרת (Campbell & Milbourne, 2005). קיימים מספר נושאים שכדאי לבחון כאשר עושים תהליך של הכשרת צוות במסגרות לגיל רך כדי לקדם הטמעה טובה יותר:

- א. אקלים ארגוני, איכות ההנחיה והפיקוח והלך הרוח הרגשי של הצוות.
- ב. ידע והבנה של הצוות בנושא של התפתחות ילדים וחינוך ילדים
- ג. התנסויות קודמות של אנשי/נשות הצוות בהטמעת שינויים ותהליכים שנעשו במסגרת בעבר.

אקלים ארגוני מיטיב, הנחייה טובה והלך רוח חיובי של הצוות, ידע והבנה גבוהה של הצוות בחינוך ילדים והתנסויות קודמות מוצלחות של הטמעת תכניות התערבות ניבאו הצלחה של התכנית והביאו להישגים טובים יותר של הילדים בהמשך (Bierman, DeRouse, Heinrichs, Domitrovich,) (Greenberg & Gill, 2013).

דוגמאות לתכניות התערבות מוצלחות להעלאת איכות של מסגרות לגיל הרך

להלן תיאור של מספר תכניות התערבות להכשרת אנשי/נשות צוות, שנמצאו כיעילות במיוחד בהכשרת אנשי/נשות צוות למסגרות לגיל הרך והביאו לתוצאות התפתחויות טובות יותר של הילדים בגן. תכניות אלה בעיקר מיושמות בגנים בהן איכות הטיפול היא נמוכה ומותאמת במיוחד לאוכלוסיות חלשות:

REDI project - (Researched- based, Developmentally Informed): זוהי תכנית שנתית

שמטרתה להכשיר אנשי/נשות צוות בגיל הרך ליצור אינטראקציות חיוביות, מקדמות למידה והתפתחות. התכנית פועלת בהתאם לתכנית לימודים לגיל הרך הנקראת [PATHS](#) ועוסקת בהתפתחות רגשית חברתית של הילדים. התכנית כוללת שלושה ימי למידה לפני תחילת שנת הלימודים ויום למידה נוסף באמצע שנת הלימודים. כמו כן בכל שבוע הגיע מנחה מטעם התכנית למסגרת עצמה ושהה יחד עם הצוות 2-3 שעות בכל פעם ועוד שעה אחת של ישיבה משותפת עם הצוות, אחרי שעות עבודת המסגרת. הפגישות הללו כוללות תמיכה בתהליכי ההטמעה החל מההיבט הטכני ועד לטכניקות עבודה מול הילדים ומודלינג בעבודה הישירה איתם. כל השעות הנוספות של אנשי/נשות הצוות משולמות בהמשך (Bierman, DeRouse, Heinrichs,) (Domitrovich, Greenberg & Gill, 2013).

CAMP - (Coaching and mentoring for Preschool Quality): התכנית מתבססת על שתי

תפיסות מרכזיות, הנובעות מתוצאות המחקרים הרבים שנעשו בנושא: א. סביבת למידה איכותית באה לידי ביטוי בעשייה פרודוקטיבית, הזדמנויות לפיתוח דפוסי חשיבה מסדר גבוה והתלהבות מלמידה. ב. צוות איכותי הוא כזה המחזיק בעמדות המציבות את הילד וצרכיו במרכז וכזה המייצר מערכות יחסים של חום ורגישות, תוך שימוש בשפה גבוהה ונתינת משוב מילולי לילדים (Zan & Donegan-Ritter, 2013).

התכנית כוללת ארבעה מרכיבים לילדים (Zan & Donegan-Ritter, 2013):

סדנאות- לאורך שנת הלימודים מתקיימות 4 סדנאות של שלוש שעות. כל סדנא מכילה הרצאה של מומחה בתחום, עם הדגמות מצולמות של אינטראקציות מיטביות, דיון ולמידה אקטיבית באמצעות משחקי תפקידים. כל סדנא עוסקת בנושא אחד, לפי הסדר הבא: 1. תמיכה רגשית-אקלים כיתתי מיטבי, רגישות של איש הצוות ולמידה כיצד לראות דברים דרך זווית הראייה של הילד. 2. קידום התפתחות שפתית. 3. קידום תפיסה וחשיבה. 4. כיצד לתת משוב לילדים על מנת לעודד למידה מתוך חוויה חיובית ומגדלת.

רפלקציה עצמית באמצעות צילומי וידאו של אינטראקציות של איש הצוות עם הילדים-
אחת לחודש צולם איש הצוות לפרק זמן של 15-20, כל פעם בפעילות מסוג אחר (בהתאם לתכני הסדנאות). כל איש/אשת צוות קיבל מדריך לצפייה בוידאו שלו עצמו ואיזה שאלות הוא/היא צריך/ה לשאול את עצמו/ה על מנת להעריך את תפקודו/ה בסיטואציה. טופס הרפלקציה יחד עם הסרטים מועברים למדריך של המסגרת מטעם התכנית. זמן ההשקעה של כל איש/אשת צוות בתהליך זה נעשה בתשלום מלא.

למידת עמיתים- מספר ימים לאחר שאיש/אשת הצוות מילאו את טופס הרפלקציה העצמית, מתקיימת פגישה עם צוות המסגרת, בה כל איש/אשת צוות משתף את אנשי/נשות הצוות האחרים/ות בהתלבטויות שלו/ה סביב הסיטואציה שצולמה ומתקיים דיון ולמידה מודרכת, על ידי המדריך/ה מטעם התכנית.

מנטורינג אישי- כל מסגרת מקבלת ביקור של מפקח/ת מטעם התכנית אחת לחודש. בביקור זה, מתבצעות פגישות אישיות עם איש/אשת צוות על תפקודו בתוך התכנית, תוך שיתוף של רעיונות, מחשבות והתלבטויות.

מודל הפירמידה לקידום מסוגלות רגשית-חברתית במסגרות לגיל הרך- מודל הפירמידה, הוא מודל המתבסס על פרקטיקות מוצלחות של קידום מסוגלות רגשית חברתית אצל ילדים, כאשר בסיס הפירמידה מורכב מנהלים ומערכות הנדרשות על מנת לבנות מסגרות איכותיות. מעל הבסיס נמצאות פרקטיקות אוניברסליות מעליהם נמצאות פרקטיקות של מניעה עבור אוכלוסיה בסיכון ובקצה הפירמידה נמצאות פרקטיקות של התערבות פרטנית עבור ילדים עם התנהגות מאתגרת במיוחד. מידע נוסף על המודל ניתן למצוא [כאן](#).

תכנית ההכשרה של הצוותים נעשית באמצעות הדרכה צמודה של הצוות, מודולות למידה מקוונות, נתינת משוב על התנהלות הצוות במסגרת ובדיקת ההשפעה של התכנית על התנהגות הילדים. כמו כן מתקיימים כנסים וסדנאות למידה אזוריים שיוצרים רשת עמיתים של אנשי מקצוע המטמיעים את המודל (Hemmeter, Snyder, Fox & Algina, 2016).

MMCI - Making the Most of classroom interactions - זוהי תכנית של פיתוח מקצועי לאנשי מקצוע במסגרות לגיל הרך. במסגרת התכנית, קבוצה של אנשי/נשות צוות במסגרות לגיל הרך נפגשים עם מנחה מוסמך במטרה ללמוד ולנתח אינטראקציות אפקטיביות עם הילדים ולדון בדרכים בהן ניתן ליצור אינטראקציות שיקדמו למידה של הילדים. בין מפגש למפגש אנשי/נשות הצוות מקבלים משימות שכוללות צפייה בקטעי וידאו המדגימים פרקטיקות של אינטראקציות מיטביות (Ponder & Pan, 2017.Early, Maxwell).

MTP - My teaching partner - זוהי תכנית פרטנית לכל איש/אשת צוות בנפרד, הנעשית על ידי הדרכה מקוונת של איש/אשת מקצוע מומחה. תהליך ההדרכה מתבצע כך: כל איש/אשת צוות מצלם את עצמו במהלך אינטראקציה עם הילדים במסגרת ושולח אותם למדריך. המדריך עובר על הוידאו ושולח למונחה שלו/ה משוב מפורט המונחה שולח את ההתייחסויות שלו חזרה למונחה ולאחר מכן הם מקיימים שיחת וידאו לדון בנושאים שעלו בצפייה, נקודות לחיזוק ונקודות לשימור

ודרכים נוספות לקידום האינטראקציה של איש/אשת הצוות בגן. בסיום המפגש המנחה שולח/ת למונחה סיכום של הפגישה (Ponder & Pan, 2017/Early, Maxwell).

תכניות אקרדיטציה

סוג נוסף של תכניות התערבות הוא הכנסה של מערכות הסמכה והכרה (accreditation) שמטרתן לתת תו איכות למסגרת. בתהליך זה המסגרת מקבלת את הסטנדרטים למצוינות של מערכת ההסמכה ועליה לעשות תהליך מקיף של למידה, שינוי והכנה של המסגרת כדי להתאים לסטנדרטים. לאחר מכן המסגרת צריכה להגיש בקשה כדי להיכנס להיות מועמדת לתהליך ההסמכה. בשלב הבא מגיעה בוחן מטעם מערכת ההסמכה שבדוק באופן יסודי ומקיף את מידת ההלימה של התפקוד של המסגרת לסטנדרטים של האיכות, כולל איסוף מידע מאנשי/נשות הצוות וההורים וכן בקרה ותצפיות במסגרת עצמה. לאחר הבדיקה המסגרת מקבלת תשובה האם היא מקבלת את ההסמכה או לא. לאחר קבלת ההסמכה, המסגרת נדרשת לעבור בדיקה אחת לתקופה מסוימת, כדי לראות אם היא עדיין עומדת בסטנדרטים. אם המסגרת אינה עומדת בסטנדרטים, תו התקן מוסר. בארה"ב לדוגמא, מסגרת שנכנסת לתהליך ומקבלת את תו התקן זוכה למלגות ולסיוע כלכלי, זאת כדי לעודד עוד מסגרות גם לעמוד בתקן האיכות. ממצאי מחקרים מעידים על כך שמסגרות שנכנסו לתהליך ההסמכה מתוך בחירה היו מסגרות איכותיות יותר שהובילו לתוצאות התפתחותיות טובות יותר (Ishimine & Taylor, 2014).

דוגמאות לתכניות אקרדיטציה ניתן למצוא באתרים הבאים:

<https://www.kindercare.com/about-us/who-we-are/accreditation>

<https://www.naeyc.org/accreditation>

[/https://nafcc.org/accreditation](https://nafcc.org/accreditation)

ביבליוגרפיה

וקנין, ד. (2020) "מסגרת חינוך לגיל הרך בישראל בהשוואה בין-לאומית: שיעורי השתתפות, תעסוקת אימהות, מדדי איכות והישגים עתידיים", פרסומי מרכז טאוב.

Bierman KL, Domitrovich CE, Nix RL, Gest SD, Welsh JA, Greenberg MT, Blair C, Nelson

Campbell PH, Milbourne SA. Improving the Quality Of Infant—Toddler Care Through

Ceglowski, Deborah & Bacigalupa, Chiara. (2002). Four Perspectives on Child Care Quality. *Early Childhood Education Journal*. 30. 87-92.

Early, D.M, Maxwell, K.L., Ponder, B. & Pan, Y. Improving teacher-child interactions: A randomized controlled trial of Making the Most of Classroom Interactions and My Teaching Partner professional development models, *Early Childhood Research Quarterly*, Volume 38, 2017, Pages 57-70.

Englund, & J. A. Temple (Eds.), *Childhood programs and practices in the first decade of life: A human capital integration* (p. 243–265). Cambridge University Press.

Fontaine, N .S. , Torre, L. D, Grafwallner ,R. & Underhill, B. (2006) Increasing quality in early care and learning environments, *Early Child Development and Care*, 176:2, 157-169.

Hemmeter ML, Snyder PA, Fox L, Algina J. Evaluating the Implementation of the Pyramid

Ishimine, K. and Tayler, C. (2014), *Assessing quality in Early Childhood Education and*

Mashburn, A. J., & Pianta, R. C. (2010). Opportunity in early education: Improving teacher-child interactions and child outcomes. In A. J. Reynolds, A. J. Rolnick, M. M.

Pianta R.C., Hamre B.K., Allen J.P. (2012) *Teacher-Student Relationships and*

Ridley, S. M., McWilliam, R. A., & Oates, C. S. (2000). Observed engagement as an